

Ks. dr hab. Tadeusz Kałużny SCJ, prof. UPJPII
Wydział Teologiczny UPJPII w Krakowie
Ul. Kanonicza 25
31-002 Kraków

Recenzja rozprawy doktorskiej

s. mgr lic. Olena Kinchyk, *Sakrament posłania. Teologia sakramentu Ducha Świętego w Kościołach chrześcijańskich*, Kraków 2019, stron 347. Praca napisana na Wydziale Teologicznym Uniwersytetu Papieskiego Jana Pawła II w Krakowie, na seminarium z teologii dogmatycznej pod kierunkiem o. prof. dra hab. Zdzisława J. Kijasa OFMConv.

Bierzmowanie – jeden z trzech sakramentów inicjacji chrześcijańskiej – od dłuższego czasu znajduje się w centrum teologicznej i duszpasterskiej debaty. W teologicznej refleksji na temat bierzmowania pojawiają się często głosy, że jest to sakrament zapomniany, zmarginalizowany, dotknięty poważnym kryzysem. Dlatego pogłębienie wiedzy o bierzmowaniu nie tylko wśród kandydatów do tego sakramentu, ale u wszystkich ochrzczonych, stało się jednym z zasadniczych celów przygotowanego przez Komisję Duszpasterską Konferencji Episkopatu Polski *Programu Duszpasterskiego Kościoła w Polsce na lata 2017-2018*. Kierując się tą samą troską Konferencja Episkopatu Polski opracowała w marcu 2017 roku *Wskazania dotyczące przygotowania do przyjęcia bierzmowania*. Z drugiej strony podejmowana refleksja teologiczna na temat sakramentów, zwłaszcza zaś sakramentów inicjacji chrześcijańskiej, ma duże znaczenie ekumeniczne. Nie ulega bowiem wątpliwości, że brak pełnej jedności między wyznawcami Chrystusa jest najbardziej widoczny i najdotkliwiej doświadczany w niemożności wspólnego sprawowania sakramentów. Stąd też problematyka sakramentów stanowi istotny przedmiot międzywyznaniowych dialogów teologicznych.

W tym kontekście szczególnego znaczenia nabiera rozprawa doktorska s. Oleny Kinchyk, *Sakrament posłania. Teologia sakramentu Ducha Świętego w Kościołach chrześcijańskich*. Wpisuje się ona w kontekst aktualnego życia Kościoła, który domaga się pogłębionej refleksji teologicznej, a w sposób szczególny eklezjologicznej i sakramentalnej. Z racji zaś na swoje odniesienie nie tylko do tradycji rzymskokatolickiej, ale także prawosławnej i ewangelickiej, podjęta w pracy refleksja ma również swój wymiar ekumeniczny.

1. Problem i cel rozprawy

Recenzowana praca jest próbą ukazania teologii sakramentu bierzmowania w wybranych Kościołach chrześcijańskich, a mianowicie rzymskokatolickim i prawosławnym oraz obrzędu konfirmacji w Kościele luterańskim. W prezentacji tego zagadnienia Doktorantka – jak to precyzuje we *Wstępie* – chce w sposób szczególny uwydatnić głęboko wpisany w omawiany sakrament aspekt posłania i ukazać bierzmowanie jako znaczący moment aktualizacji i rozwoju posłania w życiu chrześcijańskim (s. 28). Autorka podjęła się więc dość wymagającego dzieła. Z jednej strony bowiem stara się w jak najszerszy sposób spojrzeć na sakrament Ducha Świętego, by w ten sposób ukazać jego specyficzne rysy w trzech różnych tradycjach wyznaniowych, co wymaga uwzględnienia szerokiego zakresu materiałów źródłowych i bogatej literatury przedmiotu. Z drugiej zaś strony Doktorantka dokonuje pewnej syntezy i skupia się w sposób szczególny na istotnym aspekcie bierzmowania, jakim jest aspekt posłania.

2. Struktura pracy

Problematyka zakreślona w temacie rozprawy została ukazana w trzech dopełniających się rozdziałach, poprzedzonych *Spisem treści* (s. 3-5), *Wykazem skrótów* (s. 6-7), *Bibliografią* (s. 8-25) oraz *Wstępem* (s. 26-33). Całość pracy zamyka *Zakończenie* (s. 341-347).

W rozdziale pierwszym (s. 34-145) została ukazana *Historia sakramentu bierzmowania*. W treści rozdziału wyodrębniono trzy zespoły zagadnień. Na początku zostały przedstawione biblijne podstawy bierzmowania. Następnie przybliżono świadectwa ojców Kościoła na ten temat. W trzecim paragrafie zaprezentowano odmienne drogi rozwoju sakramentu bierzmowania na chrześcijańskim Wschodzie i Zachodzie. Prześledzenie historii rozwoju bierzmowania/konfirmacji w Kościołach chrześcijańskich ma podstawowe znaczenie dla dalszych badań, a zwłaszcza dla zrozumienia jego obecnej liturgii i praktyki.

W rozdziale drugim (s. 146-231) omówiono *Obrzęd bierzmowania w liturgii chrześcijańskiej*. Refleksja na ten temat – podobnie jak w poprzednim rozdziale – zostaje podjęta w trzech etapach, które wyznaczają – zgodnie z przyjętym założeniem – trzy główne tradycje wyznaniowe. W związku z tym najpierw dokonano analizy liturgii sakramentu bierzmowania w Kościele rzymskokatolickim. Następnie ukazano liturgię tego sakramentu w Kościele prawosławnym. W końcowym paragrafie skupiono się na prezentacji istotnych elementów obrzędu konfirmacji w Kościele luterańskim.

Rozdział trzeci (s. 232-340) poświęcony został refleksji na temat bierzmowania jako sakramentu posłania. Zostały w nim omówione trzy dopełniające się sposoby urzeczywistniania tego aspektu w bierzmowaniu/konfirmacji i całym życiu chrześcijańskim. Na początku ukazano

posłanie do pełni życia chrześcijańskiego. Następnie wskazano na posłanie w relacji do Kościoła. W trzecim paragrafie podjęto refleksję na temat posłania do świata. W czwartym – końcowym paragrafie – podjęto refleksję na temat Maryi, będącej dla chrześcijan wzorem życia w Duchu Świętym i doskonałego wypełnienia powierzonej Jej misji.

3. Ocena formalna rozprawy

Pod względem formalnym rozprawa jest napisana poprawnie. Podjęty w pracy problem został właściwie sformułowany i należycie rozwinięty. Struktura rozprawy odznacza się logiką i spójnością. Wstęp zawiera wszystkie istotne elementy formalne pracy naukowej. Rozdziały otrzymały krótkie wprowadzenia i podsumowania, które ubogacają pracę. Doktorantka dokonała właściwego doboru literatury przedmiotu, co pozwoliło na przeprowadzenie zamierzonych badań. Uszeregowanie bibliografii w trzech zasadniczych grupach: źródła, opracowania i literatura pomocnicza uznać należy za właściwe. Stosowane w pracy przypisy zostały zasadniczo sporządzone w sposób prawidłowy, a ich numeracja jest ciągła w całości rozprawy. Praca została napisana zrozumiałym, komunikatywnym i poprawnym językiem naukowym.

W warstwie formalnej pracy można jednocześnie zauważyć drobne usterki, które nie obniżają jednak pozytywnej oceny rozprawy. Pewien niedosyt może budzić zbyt krótka (lakoniczna) informacja na temat metod, którymi Autorka posłużyła się w przygotowaniu pracy (s. 32). Stosowany w pracy termin „katolicki” w odniesieniu do obrzędu bierzmowania (np. Obrzęd bierzmowania „w Kościele katolickim” – s. 3, 146) nie jest precyzyjny. W rzeczywistości Doktorantka omawia – zgodnie z przyjętym w pracy założeniem – obrzęd bierzmowania w Kościele katolickim tradycji łacińskiej. Poza tym obrzędem w Kościele katolickim są stosowane obrzędy wschodnie, do których odwołują się katolickie Kościoły wschodnie, np. Kościół katolicki tradycji bizantyjskiej. W związku z tym byłoby wskazane bardziej precyzyjne stosowanie w pracy wspomnianego terminu lub krótkie wyjaśnienie (np. we Wstępie) na temat przyjętego w pracy rozumienia tego terminu. Podana w niektórych przypisach dodatkowa informacja: „[przyp. Olena Kinchyk]” – w przypadkach, w jakich została zastosowana w pracy – wydaje się zbędna. Poza tym spotykamy w przypisach i w wykazie bibliografii pewne usterki dotyczące zapisu informacji bibliograficznej zamieszczonej (np. przypisy nr 9, 11, 21, 290, 345, 351).

4. Ocena merytoryczna rozprawy

Pod względem merytorycznym recenzowaną rozprawę doktorską należy uznać za pracę bardzo wartościową z wymienionych niżej względów.

Praca podejmuje ważny i aktualny problem naukowy, jakim jest zagadnienie bierzmowania/konfirmacji w wybranych Kościołach chrześcijańskich. Czyni to w sposób nowy (w kluczu posłania), wzbogacający polską teologię dogmatyczną i ekumeniczną. Istotnie, na gruncie polskim nie znajdujemy systematycznego, całościowego i tak ukierunkowanego opracowania teologii sakramentu Ducha Świętego w Kościołach chrześcijańskich.

Doktorantka z należytą starannością przebadła i uporządkowała zgodnie z przyjętą strukturą pracy obszerny materiał źródłowy. Wykazała się przy tym dużą kompetencją w zakresie omawianej w pracy problematyki. Na uznanie zasługuje sposób analizowania zróżnicowanych wyznaniowo źródeł i formułowanie w sposób wyważony wniosków, co ujawnia dużą wrażliwość ekumeniczną Doktorantki. Z pewnością zawdzięcza to swojemu Promotorowi, a także własnemu życiowemu doświadczeniu.

Nie bez znaczenia jest też praktyczny aspekt pracy. Ze względu na walory poznawcze i ekumeniczne oraz aktualność podjętej tematyki, niniejsza rozprawa może być wykorzystana jako pomoc w praktyce katechetycznej i pastoralnej.

Za cenne należy uznać osadzenie podjętego w pracy problemu badawczego w szerszym kontekście historyczno-teologicznym. W ten sposób dokonana w rozdziale pierwszym prezentacja historii rozwoju teologii i liturgii bierzmowania/konfirmacji na chrześcijańskim Wschodzie i Zachodzie staje się pomocna w lepszym zrozumieniu obecnej praktyki tego sakramentu w tradycji rzymskokatolickiej, prawosławnej oraz obrzędu konfirmacji w tradycji luterańskiej. W związku z tym Autorka między innymi zauważa, że wskutek oddzielenia się bierzmowania od chrztu i Eucharystii Kościół zachodni napotkał trudności w odnalezieniu prawdziwego jego znaczenia, które dotychczas było połączone z całością inicjacji (s. 118).

Z kolei w rozdziale drugim rozprawy Doktorantka dokonała – zgodnie z przyjętą perspektywą badań – analizy obrzędów liturgicznych bierzmowania/konfirmacji w Kościołach rzymskokatolickim, prawosławnym i luterańskim. Doktorantka pokazuje, że pomimo istniejących w tym obszarze różnic, we wszystkich trzech obrzędach centralne miejsce zajmują odwołania do Ducha Świętego oraz tematyka posłania. Kościół prawosławny w swoim obrzędzie bierzmowania, sprawowanym w ramach jednej liturgii inicjacji chrześcijańskiej, podkreśla posłanie do życia w Chrystusie i potrzebę coraz większego pogłębienia tej relacji we wspólnocie Kościoła. Natomiast w rzymskokatolickiej liturgii bierzmowania oraz luterańskim obrzędzie konfirmacji zostaje uwydatnione świadome przyjęcie Daru Ducha Świętego oraz zaangażowanie w życie wiary i wspólnoty Kościoła (s. 343).

Na szczególną uwagę zasługują refleksje podjęte w trzecim rozdziale pracy, w którym Doktorantka prezentuje teologię bierzmowania/konfirmacji w aspekcie posłania. W związku z tym zauważa, że owo posłanie Ducha Świętego dokonuje się na trzech płaszczyznach życia chrześcijańskiego: Duch posyła do pełni życia chrześcijańskiego, do aktywnego życia w Kościele oraz do niesienia światu Dobrej Nowiny (s. 232, 344). Doktorantka ciekawie prezentuje każdy z tych trzech aspektów posłania. W swojej analizie Doktorantka podkreśla

między innymi, że bycie apostołem Chrystusa nie oznacza tylko czy przede wszystkim wyjścia na ulice i mówienia innym o Chrystusie. Jest ono najpierw posłannictwem do głębokiej relacji zażyłości z Bogiem, aż do całkowitej przemiany serca, upodobnienia się do Serca Jezusa (s. 238).

Z punktu widzenia merytorycznego pewien niedosyt może budzić skoncentrowanie się Doktorantki w trzecim rozdziale rozprawy na rzymskokatolickiej perspektywie i tylko w nieznacznym zakresie uwzględnienie prawosławnej i luteriańskiej refleksji na ten temat.

Zasygnalizowana kwestia w niczym nie umniejsza jednak walorów naukowych i poznawczych całej monografii. W rezultacie praca jest dojrzałą, samodzielną i nowatorską rozprawą z zakresu teologii dogmatycznej i ekumenicznej.

Do dyskusji inspirowanej problematyką recenzowanej rozprawy proponuję dwie następujące kwestie:

1. W rozdziale drugim swojej rozprawy Doktorantka ukazała trzy obrzędy udzielania bierzmowania/konfirmacji: rzymskokatolicki, prawosławny i luteriański, a tym samym zróżnicowaną praktykę istniejącą w tym względzie w omawianych wyznaniach. W związku z tym pozwolę sobie sformułować pytanie: Jakie istnieją różnice w sprawowaniu bierzmowania, a szerzej sakramentów inicjacji chrześcijańskiej w Kościołach rzymskokatolickim i prawosławnym? W jaki sposób różnice te są oceniane w dokumencie katolicko-prawosławnego dialogu teologicznego na forum światowym, przyjętym podczas sesji Komisji Mieszanej w Bari w 1987 roku?
2. W Kościele rzymskokatolickim sakrament bierzmowania bywa niekiedy nazywany „sakramentem dojrzałości chrześcijańskiej”. Nierzadko jednak zdarza się, że młodzi ludzie swoją edukację religijną, a nawet kontakty z Kościołem kończą wraz z przyjęciem ostatniego z sakramentów wtajemniczenia chrześcijańskiego. Stąd bierzmowanie – jak Doktorantka zauważa w swojej pracy – staje się dzisiaj dla niektórych „sakramentem uroczystego pożegnania z Kościołem” (s. 347). W pastoralnej dyskusji na ten temat pojawiają się różne propozycje rozwiązania tego problemu. Niektórzy wysuwają postulat podniesienia wieku wymaganego od kandydata do bierzmowania na lata jeszcze późniejsze, ponieważ – jak podkreślają – jest to sakrament dojrzałości chrześcijańskiej. Inni precyzują, że bierzmowanie nie jest sakramentem dojrzałości chrześcijańskiej, ale sakramentem umocnienia w procesie dojrzewania chrześcijańskiego. W kontekście ekumenicznym pojawiły się postulaty powrotu w Kościele łacińskim do starożytnej praktyki, zachowanej w Kościołach wschodnich, udzielania bierzmowania również najmłodszym dzieciom zaraz po chrzcie, w ramach jednej celebracji sakramentów inicjacji chrześcijańskiej.

Jakie jest stanowisko Doktorantki w sprawie? Czy bierzmowanie jest sakramentem dojrzałości chrześcijańskiej? Jaka praktyka jego sprawowania byłaby najbardziej stosowna?

5. Wniosek końcowy

W ostatecznej ocenie należy podkreślić, że rozprawa doktorska s. mgr lic. Oleny Kinchuk jest interesującym, twórczym i oryginalnym studium o dużym walorze naukowym. Jako całościowa prezentacja zagadnienia bierzmowania/konfirmacji w perspektywie posłania w wybranych Kościołach chrześcijańskich wnosi cenny wkład w refleksję naukową, dotyczącą tej ważnej i aktualnej problematyki. Może stać się inspiracją do podjęcia dalszych badań naukowych na ten temat. Autorka rozprawy wykazała się dobrą znajomością warsztatu naukowego i znaczną kompetencją w obszarze określonym tematem pracy. Odnotowane usterki, głównie natury formalnej, nie umniejszają walorów naukowych i poznawczych rozprawy.

Dlatego stwierdzam, że recenzowana praca spełnia warunki stawiane rozprawom doktorskim i kieruję do Rady Dyscypliny Nauki Teologiczne Uniwersytetu Papieskiego Jana Pawła II w Krakowie wniosek o dopuszczenie s. mgr lic. Oleny Kinchuk do dalszych etapów przewodu doktorskiego.

ks. Tadeusz Kaszuba

Kraków, 12 listopada 2019 r.